

2. Воспитание психической устойчивости курсантов средствами и методами физической подготовки [Электронный ресурс] / Ю. А. Бородин, В. Б. Добровольский, С. В. Романчук, В. С. Таран // Физ. воспитание студ. творч. спец. – 2003. – N 1. – С. 30–40. – Библиогр.: 7 назв. – рус.
3. Коханов В. П., Краснов В. Н. Психиатрия катастроф и чрезвычайных ситуаций / В. П. Коханов, В. Н. Краснов. – М. : Практическая медицина, 2008. – 448 с.
4. Миронець С. М. Аналіз понятійного апарату НС та їх психологічні аспекти : [зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / ред. Максименка С. Д.]. – К. : 2002. – Т. IV, ч. 4. – С. 154–170.
5. Миронець С. М., Тімченко О. В. Негативні психічні стани рятувальників в умовах надзвичайної ситуації : [монографія] / С. М. Миронець, О. В. Тімченко. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2008. – 232 с.
6. Психология состояний : [хрестоматия / составители Т. Н. Васильева, Г. Ш. Габдрева, А. О. Прохоров]. – М. : ПЕР СЭ; СПб.: Речь, 2004. – 608 с.

УДК 14.00.09

Гонтаренко Л.О., к.псих.н., доцент кафедри СіГД НУЦЗУ

РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРГОВО-ДИСПЕТЧЕРСЬКОЇ СЛУЖБИ ЕКСТРЕНОГО ВИКЛИКУ МНС УКРАЇНИ

Виділені індивідуально-психологічні особливості фахівця чергово-диспетчерської служби (стійкість уваги, достатній об'єм оперативної пам'яті). Визначена необхідність розробки підходів до формування, розвитку і корекції необхідних в професійній діяльності диспетчера якостей.

Ключові слова: чергово-диспетчерська служба; професійно важливі якості; професійна діяльність; увага, пам'ять.

Выделены индивидуально-психологические особенности специалиста дежурно-диспетчерской службы (стойкость внимания, достаточный объем оперативной памяти). Определена необходимость разработки подходов к формированию, развитию и коррекции необходимых в профессиональной деятельности диспетчера качеств.

Ключевые слова: дежурно-диспетчерская служба; профессионально важные качества; профессиональная деятельность; внимание, память.

Постановка проблеми. Основними завданнями персоналу чергово-диспетчерських служб екстреного виклику МНС України, є: здійснення оперативного регулювання роботи взаємопов'язаних структурних підрозділів оперативно-рятувальної служби; прийняття, реєстрація, обробка та аналіз повідомлень про пожежі, аварії, стихійні лиха і т.п.; контроль за своєчасним виїздом пожежно-рятувального підрозділу та аварійної служби на об'єкти; передача розпоряджень про використання оптимальної кількості техніки та її виїзду до місць викликів; збір, обробка, коректування та накопичення оперативної інформації про стан, його зміни та ускладнення; ведення обліку особистого складу та техніки резерву; здійснення обміну інформацією з пунктами зв'язку інших підрозділів оперативно-

рятувальної служби; забезпечення дотримання правил експлуатації технічних засобів оперативного зв'язку та інформування, службами взаємодії; прийняття заходів, у разі необхідності, відносно введення в дію резервного диспетчерського оснащення та каналів зв'язку.

Процес визначення рівня сформованості професійно важливих якостей працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику містить в собі дослідження когнітивного компонента в професіографічній структурі. Фахівцям-диспетчерам для повноцінної роботи вкрай необхідно володіти високим рівнем розвиненості пізнавальних процесів. Саме вони допомагають швидко та об'єктивно сприймати інформацію, аналізувати її, приймати адекватні рішення. Таким чином, когнітивний компонент є однією з важливих структурних одиниць психограми професії працівника чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми провели оцінку рівня розвиненості окремих пізнавальних процесів працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України у двох групах. 1 група -працівники "Служби 112" та 2 група - працівники "Чергово-диспетчерської служби" Отримані результати представлені в таблиці 1.

Розглядаючи отримані результати, можна відмітити, що в цілому рівень сформованості та розвиненості пізнавальних функцій у всіх групах досліджуваних є передбачуваним. Фахівці обох груп практично не різняться виразністю рівнів професійно важливих якостей, що відносяться до когнітивного компонента. Всі якості представлено на достатньому для виконання функціональних обов'язків рівні.

Відмітимо, що загальна картина виразності пізнавальних якостей диспетчерів "Служби 112" є важливою з точки зору її використання як зразка для порівняння та внесення отриманих результатів у перелік норм представленості професійно важливих якостей у професіограмі фахівця-диспетчера. При порівнянні отриманих результатів нами було відмічено достовірне розходження поміж групами досліджуваних стосовно лише одного показника когнітивного компонента. Так було зафіксовано, що фахівці "Служби 112" відрізняються вищим рівнем розподілу та концентрації уваги у порівнянні з випробуваними 2-ої групи. Результати є значущими на рівні $p \leq 0,05$.

Таблиця 1

Ступінь виразності складових когнітивного компонента у працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України

№	Показник	1 група (M± m)	2 група (M± m)	t
1.	Узагальнення та аналіз інформації	12,68±1,29	12,80±1,63	0,77
2.	Гнучкість мислення	3,41±1,11	2,79±1,04	1,62
3.	Просторова уява	2,86±1,08	2,80±1,07	0,52
4.	Емоційна деструкція	2,31±1,72	2,58±1,22	1,08
5.	Розподіл та концентрація уваги	3,38±1,36	2,03±1,08	2,71*
6.	Інтегральний показник	20,39±2,95	19,84±2,51	1,25

Примітка * $p \leq 0,05$

Узагальнюючи отримані дані, відмітимо, що професійно важливі пізнавальні якості у фахівців обох груп достатньо сформовані та потребують лише часткового удосконалення у подальшого тренування з метою підтримки їх постійного рівня.

Розглянемо особливості розвиненості якостей уваги у працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України.

Як уже зазначалось, в забезпеченні високих результатів професійної діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України провідні місця відведено пізнавальним процесам особистості. Окреме місце відведено увазі, а саме вмінню фахівця швидко перемикає увагу, зберігаючи при цьому всю необхідну інформацію. З метою визначення перемикає уваги фахівців-диспетчерів нами було проведено дослідження за допомогою таблиць Шульте в модифікації Марищука, Сисоєва та ін.

Дослідження проводилось у три етапи:

1. Пошук чисел чорного кольору.
2. Пошук чисел червоного кольору.
3. Одночасний підрахунок червоних та чорних чисел, поперемінне записування символів чорного та червоного кольорів.

Отримані результати наведено в таблиці 2.

Незважаючи на те, що при статистичній обробці результатів не було знайдено достовірних розходжень, ми вважаємо за потрібне відмітити, що середньогруповий показник швидкості перемикає уваги фахівцями-диспетчерами 2-ої групи є найбільш бажаним.

Таблиця 2

Показники перемикає уваги працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України

Групи	Час виконання завдання (у хвиликах)			Швидкість перемикає уваги	Кількість правильних відповідей			Коеф. перемикає уваги
	I	II	III		I	II	III	
1 група	4,12	4,01	8,37	0,48	23,86	23,70	18,42	0,77
2 група	3,84	4,02	8,69	0,45	22,98	23,81	17,01	0,73
t	-	-	-	0,06	-	-	-	0,11
p	-	-	-	-	-	-	-	-

Тобто досліджувані 2-ої групи більш швидко, ніж фахівці 1-ої групи ("Служба 112"), перемикають свою увагу, але при цьому мають дещо нижчий коефіцієнт перемикає уваги. Ці результати дають нам змогу відмітити, що показник швидкості перемикає уваги зворотно пропорційний до показника, що відображає загальний коефіцієнт якості перемикає уваги. Іншими словами, чим швидше відбувається перехід уваги особистості з одного об'єкта діяльності на інший, тим вища вірогідність допускання фахівцем більшої кількості помилок. Такі обставини є небажаними в професійній діяльності фахівців диспетчерських служб

екстреного виклику, адже вони можуть викликати помилки в подальшій діяльності рятувальної групи і таким чином спровокувати неефективність діяльності всіх учасників операції з надання допомоги постраждалому населенню.

Таким чином, спираючись на отримані дані, виникає потреба у підвищенні коефіцієнта перемикавання уваги у фахівців-диспетчерів, що є сумою показника швидкості перемикавання уваги та загальної кількості помилок при виконанні завдання.

Наступний крок нашого дослідження полягав у вивченні особливостей слухової уваги та побудові індивідуального профілю слухача або аудиторів. Розвинена слухова увага для працівників диспетчерської служби МНС України є необхідною умовою виконання своїх професійних обов'язків на досить високому рівні. Цей тип уваги є одним з найцінніших та водночас найбільш слабких структурних одиниць аудіювання. Процес аудіювання складається зі слухання та водночас розуміння мови. Рівень задовільності аудіювання (аудировання) залежить від ступеня обізнаності щодо мовної системи, того, як сприймається інформація, що надходить, від важливості інформації, від наявності перешкод у навколишньому середовищі, від індивідуально-психологічних особливостей фахівця чергово-диспетчерської служби, зокрема, розвитку в нього необхідних якостей уваги та пам'яті (стійкість уваги, достатній об'єм оперативної пам'яті), а також особливостей нервової системи. Також необхідно зазначити, що відмічені особливості сприяють зменшенню втрати інформації [1].

Для оцінки рівня сформованості слухової уваги нами було використано методику "Переплутані інструкції". Отримані результати відбито в таблиці 3.

Таблиця 3

Рівень розвиненості слухової уваги у працівників чергово-диспетчерських служб екстреного виклику МНС України

№	Рівень розвиненості слухової уваги	1 група (%)	2 група (%)	φ
1.	Високий рівень (більше 5 балів)	69,32	41,57	3,70**
2.	Середній рівень (3 – 5 балів)	24,18	39,62	2,61*
3.	Низький рівень (менше 3 балів)	6,5	18,81	3,59*

Примітка * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Слід зазначити, що переважна кількість диспетчерів "Служби 112", а саме 69,32%, відрізняються високим рівнем слухової уваги. Середній рівень відмічено у 24,18% фахівців-диспетчерів, а низький рівень слухової уваги є властивим лише для 6,5% опитаних. Загальногруповий показник слухової уваги диспетчерів "Служби 112" становить 4,674 бала, що відповідає найвищому рівню сформованості даного виду уваги особистості. Отже, зазначені дані загалом характеризують високий показник розвиненості даної властивості уваги та надають можливість говорити про її важливість в професійній діяльності фахівців. Таким чином, отримані результати утворюють своєрідний коридор норми сформованості слухової уваги та вважаються об'єктивними для подальшого порівняння.

Порівняння відмічених даних з результатами експериментальної групи дозволило виділити певні розходження в показниках виразності рівнів слухової уваги.

По-перше, зазначимо, що середньогруповий показник слухової уваги в групі диспетчерів служб екстреного виклику МНС України становить 3,081 бала, що характеризується як середній рівень розвиненості даного типу уваги.

По-друге, відмічено, що високий рівень сформованості слухової уваги достовірно частіше є притаманним диспетчерам "Служби 112", ніж фахівцям чергово-диспетчерської служби екстреного виклику (69,32% проти 41,57%, при $p \leq 0,01$). Показники ж середнього та низького рівнів слухової уваги більш виразні в 2-ій групі досліджуваних (24,18% проти 39,62% середній рівень та 6,5% проти 18,81%). Результати достовірні на рівні $p \leq 0,05$.

Аналізуючи зазначене, відмітимо, що загальна картина щодо оцінки рівня слухової уваги надає змогу говорити про невідповідність за даним показником фахівців-диспетчерів професіографічним даним, тобто рівню слухової уваги працівників "Служби 112".

Наступним кроком нашого дослідження була побудова індивідуального профілю аудитора, тобто працівника чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України та його порівняння з професіографічною нормою [1]. Для визначення даного профілю нами було використано метод самооцінювання власних особливостей аудіювання, серед яких: характеристики уваги слухача, його психологічна та емоційна стійкість, терплячість до комунікатора. При цьому професіографічною нормою виступив індивідуальний профіль диспетчерів "Служби 112" (таблиця 3).

Для зручності підрахунку статистичних розходжень шкала відповідей від +3 до -3 була переведена на порядкову шкалу від 0 до 6 балів.

Таблиця 3

Суб'єктивна оцінка основних якостей процесу аудіювання у працівників чергово-диспетчерських служб екстреного виклику МНС України

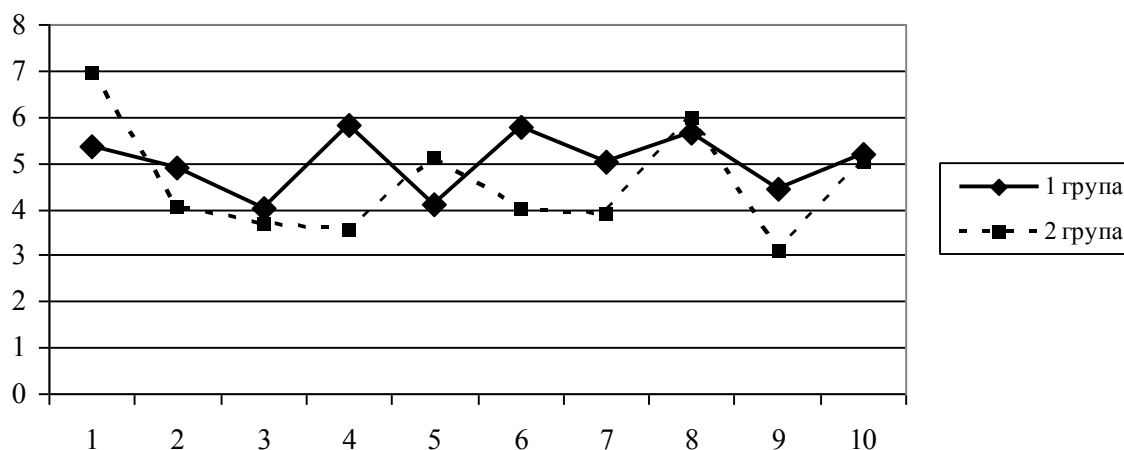
№	Якості аудіювання	1 група ($M \pm m$)	2 група ($M \pm m$)	t
1.	Концентрація уваги	5,38±0,77	6,97±0,30	2,49*
2.	Розподіл уваги	4,90±0,62	4,07±0,24	0,05
3.	Перемикання уваги	4,04±0,59	3,68±0,23	0,52
4.	Зосередженість на проблемі	5,82±0,72	3,55±0,20	2,12*
5.	Швидкість реакції	4,12±0,54	5,10±0,27	1,03
6.	Терплячість до комунікатора	5,80±0,83	4,04±0,22	2,39*
7.	Емоційна стійкість	5,02±0,66	3,90±0,25	2,96*
8.	Здатність контролювати ситуацію	5,64±0,69	5,98±0,31	1,92
9.	Відношення до комунікатора	4,44±0,61	3,12±0,14	2,07*
10.	Оперативна пам'ять	5,18±0,59	5,02±0,28	0,14

Примітка * $p \leq 0,05$

Статистичний аналіз отриманих результатів дозволив виділити достовірні розходження в показниках суб'єктивної оцінки основних якостей аудіювання фахівців-диспетчерів. Дані графічно представлені на профілі індивідуальних якостей аудитора (рис. 1). В процесі дослідження було встановлено, що достовірно вище оцінюють свій рівень концентрації уваги фахівці чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України у порівнянні з працівниками "Служби 112" ($t=2,49$, при $p\leq 0,05$).

Розвиненість такої якості аудіювання як зосередженість на проблемі відмічають у себе фахівці-диспетчери 1-ої групи ($t=2,12$ при $p\leq 0,05$). Така особливість аудіювання забезпечується високим рівнем сконцентрованості, утягнутості в робочий процес, націленістю на допомогу тим, хто звертається, та бажанням ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

Наступні достовірні розходження мають загальну тенденцію: вони демонструють більший рівень виразності низки якостей аудіювання у досліджуваних 1-ої групи, аніж у фахівців-диспетчерів служби екстреного виклику. Так відмічено, що такі якості аудіювання, як терплячість до комунікатора та позитивне ставлення до нього в групі фахівців "Служби 112" достовірно вище, ніж у працівників чергово-диспетчерської служби ($t=2,39$ при $p\leq 0,05$ та $t=2,07$ при $p\leq 0,05$, відповідно). Також за аналогічною тенденцією відмічені розбіжності у виразності показника емоційної стійкості ($t=2,96$ при $p\leq 0,05$). На наш погляд, зазначені якості є дуже важливими в забезпеченні високих показників професійної діяльності працівників чергово-диспетчерських служб екстреного виклику МНС України. Цю думку підтверджують і дані, отримані за допомогою опитувальника О. Ліпмана.

Примітка: 1 – концентрація уваги; 2 – зосередженість на проблемі; 3 – розподіл уваги; 4 – перемикання уваги; 5 – швидкість реагування; 6 – терплячість до комунікатора; 7 – емоційна стійкість; 8 – вміння контролювати ситуацію; 9 – об'єм оперативної пам'яті; 10 – ставлення до комунікатора.

Рис. 1. Профіль розвиненості якостей аудіювання у працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України.

Необхідно відзначити, що, незважаючи на суб'єктивність отриманих даних, вони мають дуже велике практичне значення, адже представляють собою основу для розробки підходів щодо формування, розвитку та корекції необхідних в професійній діяльності диспетчера якостей. Таким чином, отримані дані є доцільним використовувати при розробці та впровадженні в процес професійної підготовки фахівців спеціальних навчальних та тренінгових програм [2; 5].

Під час виконання професійної діяльності фахівці диспетчерських служб постійно отримують та переробляють велику кількість різноманітної інформації. Вони отримують сигнал про надзвичайну ситуацію, з'ясовують її особливості, визначають ступінь складності цієї ситуації, зв'язуються з необхідними службами тощо. Отже, практично одночасно фахівець виконує декілька дій, водночас планує наступні, контролює ситуацію взагалі. Таким чином, головним психічним пізнавальним процесом, що постійно "працює" у фахівців диспетчерської служби, є пам'ять, особливо один з її видів - оперативна пам'ять. Цей вид пам'яті містить в собі процеси запам'ятовування, зберігання та відтворення інформації, яка переробляється під час виконання певної дії або діяльності. Оперативна пам'ять «використовує» матеріал, що може бути їй доступний. Необхідно зазначити, що інформація зберігається в оперативній пам'яті до тих пір, доки вона є необхідною для вирішення конкретного завдання.

Основними характеристиками оперативної пам'яті є об'єм, точність, швидкість запам'ятовування, тривалість зберігання, лабільність та перешкодостійкість [3; 4]. Отже, даний психічний процес можна віднести до низки психологічних особливостей фахівця-диспетчера, які визначають рівень ефективності його професійної діяльності. Додамо, що головними характеристиками пам'яті, які можна віднести до низки професійно-важливих якостей та які ми розглядали за допомогою психодіагностичних методів, є об'єм, точність та перешкодостійкість оперативної пам'яті.

Відомо, що більша частина робочого часу диспетчерів характеризується підвищеною напруженістю та великою кількістю перешкод, що в свою чергу негативно впливає на ефективність виконання працівниками чергово-диспетчерських служб екстреного виклику своїх професійних обов'язків. Саме тому вивчення об'єму оперативної пам'яті фахівців проводилось нами в 2 етапи:

1. Визначення об'єму оперативної пам'яті у звичній, спокійній ситуації.

2. Визначення об'єму оперативної пам'яті в напруженій ситуації та під впливом дії перешкод.

Визначався об'єм оперативної пам'яті при слуховому сприйнятті інформації, а також перешкодостійкість особистості. Отримані дані порівнювались між собою (див. табл. 4).

Аналіз результатів стосовно вивчення об'єму оперативної пам'яті фахівців чергово-диспетчерської служби дозволив виділити деякі особливості. Так, було зазначено, що в групі диспетчерів "Служби 112" середній показник об'єму оперативної пам'яті склав 9,16 одиниць. Слід зазначити, що ці дані зафіксовано при виконанні завдання досліджуваними в спокійній обстановці, за відсутності будь-

яких ускладнень. Іншими словами, на особистість фахівця не було спрямовано дії зовнішніх факторів, які могли б викликати у нього виникнення нервово-психічного напруження.

Таблиця 4

Об'єм оперативної пам'яті у працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику

№	Тип робочої ситуації	1 група (M±m)	2 група (M±m)	t	p
1.	Відсутність перешкод	9,16 ±0,28	8,60 ±0,22	1,64	-
2.	Наявність перешкод	8,73 ±0,19	6,59 ±0,15	2,15*	0,05

На наступному етапі умови експерименту змінились. Завдання даної методики виконувалось фахівцями у складних умовах, а саме – в умовах обмеження часу, за високого рівня шуму, при здійсненні ситуаційного контролю за виконанням дій, за умови навмисного переривання для виконання іншого завдання тощо. У такий спосіб ми намагались відтворити природні обставини роботи диспетчерів та в таких умовах визначити об'єм їх оперативної пам'яті. Цілком передбачуваним є те, що в таких умовах фахівці демонструють більш низькі показники об'єму оперативної пам'яті, проте вони є досить високими та в цілому достатніми для виконання своїх функціональних обов'язків на необхідному рівні.

Надалі таку процедуру тестування було проведено і з 2-ою групою досліджуваних – працівниками чергово-диспетчерської служби екстреного виклику. Отримані результати було порівняно з результатами 1-ої групи. Так було відмічено, що об'єм оперативної пам'яті фахівців 2-ої групи на обох етапах експерименту є меншим, ніж у диспетчерів "Служби 112". На підтвердження цього було знайдено достовірне розходження у виразності об'єму оперативної пам'яті. Так, було визначено, що в групі працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику об'єм оперативної пам'яті в ускладнених умовах достовірно нижчий у порівнянні з фахівцями-диспетчерами "Служби 112" ($t=2,15$, $p\leq 0,05$).

Вважаємо за потрібне відмітити ще одну важливу особливість. Отримані показники свідчать, що в 2-ій групі досліджуваних показник об'єму оперативної пам'яті у звичайних умовах нижчий за об'єм оперативної пам'яті фахівців "Служби 112" в ускладнених умовах (див. табл. 4).

Висновки. Таким чином, дуже важливим є введення до курсу професійної підготовки диспетчерів спеціально розроблених вправ, націлених на тренування пам'яті фахівців. Окрім цього, слід переглянути умови праці диспетчерів та за можливості ліквідувати всі подразники, що негативно впливають на робочий процес фахівців диспетчерських служб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов П. Ф. Посібник на допомогу працівнику МНС з питань взаємодії із ЗМІ та зв'язків з громадськістю / П. Ф. Борисов, О. П. Венжик, О. Ю. Великова-Лагода. – К. : «Преса України», 2004. – 480 с.

2. Гостев А. А. Работа с кадрами. Ч.1. Тренинги по психической саморегуляции и формированию профессионально важных качеств / А. А. Гостев, В. Г. Зазыкин. – М., 1988. – 61 с.
3. Екстремальна психологія : [підручник / Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедев Д. В. й інші]; за заг. ред. проф. О. В. Тімченка. – Х. : УЦЗУ, 2007. – 502 с.
4. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ника-центр, 2006. — 580 с.
5. Психофизиологическое обеспечение работоспособности сотрудников государственной противопожарной службы / [ответственный за выпуск С. И. Ловчан]. – М. : ВНИПО, 1998. – 177 с.

УДК – 159.96

Назаров О.О., к. психол. н., доцент, перший проректор з навчальної та методичної роботи НУЦЗУ;

Дишкант О.В., викладач навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СХИЛЬНОСТІ ДО РИЗИКУ ТА ДЕЯКИХ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ РЯТУВАЛЬНИКІВ

У статті приведені результати досліджень схильності до ризику і її взаємозв'язок з деякими особистісними особливостями рятувальників.

Ключові слова: схильність до ризику, рятувальник, нервова система, особистісні якості.

В статье приведены результаты исследований склонности к риску и ее взаимосвязь с некоторыми личностными особенностями спасателей.

Ключевые слова: склонность к риску, спасатель, нервная система, личностные качества.

Постановка проблеми. Необхідність вивчення професійної діяльності та особистісних якостей рятувальників зумовлена багатьма причинами. По-перше, аварійно-рятувальна служба займає чільне місце в системі забезпечення безпеки громадян, виконує роботи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, пожежам, аваріям та стихійним лихам та ліквідації їх наслідків. Від особистостей співробітників, які виконують дану роботу, залежить кількість та перебіг надзвичайних ситуацій, розмір збитків від них та наявність людських жертв. По-друге, на сьогоднішній момент відсутні обґрунтовані психологічні та психофізіологічні критерії професійного відбору кандидатів для роботи в аварійно-рятувальних підрозділах та конкретні методичні рекомендації щодо вивчення професійної придатності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Головними методологічними засадами вивчення кореляції схильності до ризику та особистісних якостей співробітників стали системний, діяльнісний та особистісний підходи, а теоретичною базою – психологічна теорія діяльності Г.В. Суходольського, концепція системогенезу